

Το γερμανικό σύνδρομο ηγεμονίας και οικονομικής επιβολής από τα χρόνια της Κατοχής μέχρι τις μέρες μας: Η ελληνική περίπτωση¹

Η Ελλάδα πλήρωσε ακριβά, τόσο τη γερμανική κατοχή της περιόδου 1941-1944, όσο και την τιμωρητική στάση της Γερμανίας, και άλλων σκληροπυρηνικών χωρών της Ευρωζώνης, όταν ξέσπασε η κρίση χρέους το 2010.

Η Γερμανία, για δεκαετίες τώρα αρνείται να καταβάλει στην Ελλάδα τις πολεμικές αποζημιώσεις - επανορθώσεις, αλλά και να αποπληρώσει το κατοχικό δάνειο. Το 2010 αρνήθηκε, μαζί με τη Γαλλία, να συμφωνήσει με το ΔΝΤ για την άμεση αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους προς ιδιώτες ομολογιούχους (κυρίως γερμανικές και γαλλικές τράπεζες), όπως είχε κάθε δικαίωμα να πράξει η Ελλάδα. Έτσι, η Γερμανία ανάγκασε τη χώρα μας να εφαρμόσει ένα αυστηρό δημοσιονομικό πρόγραμμα, που προκάλεσε οικονομική και κοινωνική παρακμή στη χώρα μας.

Κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής, η Ελλάδα υπέστη μια μεγάλη οικονομική και κοινωνική καταστροφή. Το ΑΕΠ της συρρικνώθηκε κατά 30% - 50%, ανάλογα με τις διάφορες εκτιμήσεις, και από το μειωμένο αυτό ποσοστό του ΑΕΠ το 30% το κατέβαλε στις γερμανικές αρχές, με τη μορφή εξόδων κατοχής που χρηματοδοτούσε ο κρατικός προϋπολογισμός (5,3 δισεκατομμύρια δραχμές την περίοδο 1941 - 1944 σε σύνολο εξόδων 13 δισεκατομμυρίων ή 40,7%) - και την παρακράτηση των ελληνικών συναλλαγματικών πλεονασμάτων του εμπορικού ισοζυγίου με τη Γερμανία από τις κατοχικές δυνάμεις κατά την περίοδο 1941 - 1944.

Επιπλέον, οι Γερμανοί κατέστρεψαν το 80% του σιδηροδρομικού δικτύου της χώρας, καθώς και του τηλεγραφικού και τηλεπικοινωνιακού δικτύου, 410.000 οικοδομές, 5.000 τετρ. χιλιόμετρα δασών, μεγάλο ποσοστό της ζωικής και αγροτικής παραγωγής, καθώς και της βιομηχανίας. Κυρίως, όμως, προκάλεσαν τον καταστροφικό λιμό της περιόδου 1941-1944, που οδήγησε στο θάνατο 300.000 Έλληνες. Επίσης, το 30% του πληθυσμού της χώρας κατέληξε ανάπηρο ή ασθένησε μετά τον πόλεμο, ενώ 640.000 άνθρωποι έμειναν άστεγοι. Ταυτόχρονα, οι κατοχικές δυνάμεις εξανάγκασαν την Τράπεζα της Ελλάδας να αυξήσει τη νομισματική κυκλοφορία (κατά 4-24% περίπου ετησίως από το 1941 μέχρι το 1944), προκειμένου να χρηματοδοτήσουν τις δραστηριότητές τους στη χώρα μας, προκαλώντας μεγάλη φτώχεια και σημαντικές ελλείψεις.

Ειδικότερα, το κατοχικό δάνειο που η Γερμανία επέβαλε στη χώρα μας, προκειμένου να καλύψει τις ανάγκες της κατοχικής διοίκησης, κατέστρεψε τα δημόσια οικονομικά της χώρας, προκαλώντας ταυτόχρονα μεγάλο πληθωρισμό, λόγω των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και της αύξησης της νομισματικής κυκλοφορίας. Ωστόσο, η Γερμανία αρνείται εδώ και δεκαετίες να αποπληρώσει το κατοχικό δάνειο, αλλά ούτε και τις πολεμικές αποζημιώσεις, προβάλλοντας διάφορα έωλα επιχειρήματα (π.χ. Συμφωνία του Λονδίνου του 1953, συμφωνία Ελλάδας – Γερμανίας (του 1960) για καταβολή 115 εκατομμυρίων μάρκων και 200 εκατομμυρίων μάρκων ως δανείου).

¹ Ομιλία Παναγιώτη Ρουμελιώτη στην εκδήλωση μνήμης για τα 80 χρόνια από το Καλαβρυτινό Ολοκαύτωμα, 13 Δεκεμβρίου 2023.

Το Γενικό Λογιστήριο του Κράτους υπολόγισε το 2014 τις απαιτήσεις της χώρας μας στα 269,5 δισεκατομμύρια ευρώ και 10,3 δισεκατομμύρια ευρώ το κατοχικό δάνειο.

Στο σημείο αυτό είναι σκόπιμο να υπενθυμιστεί ότι η Γερμανία κήρυξε το 1921 στάση πληρωμών στα πολεμικά χρέη της (269 δισεκατομμύρια γερμανικά μάρκα χρυσού) από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όπως καθορίστηκαν στο πλαίσιο της συνθήκης των Βερσαλλιών. Η Γαλλία και το Βέλγιο αντέδρασαν και κατέλαβαν την κοιλάδα του Ρουρ, όπου βρίσκονται τα ορυχεία και η βιομηχανία σιδήρου της Γερμανίας. Αλλά με πρωτοβουλία των Αμερικανών το 1924, οι σύμμαχοι περιόρισαν τις απαιτήσεις τους από τη Γερμανία κατά 58%) ή στα 113 δισεκατομμύρια μάρκα χρυσού). Μετά την ύφεση που προκάλεσε η οικονομική κρίση του 1929, οι σύμμαχοι, μπροστά στην αδυναμία της Γερμανίας να αποπληρώσει τα πολεμικά χρέη της, απομείωσαν ακόμα περισσότερο το χρέος αυτό (κατά 24% ή στα 112 δισεκατομμύρια μάρκα χρυσού). Το 1933, οι σύμμαχοι περιόρισαν περαιτέρω το πολεμικό χρέος της Γερμανίας (κατά 90%). Έτσι, η Γερμανία πλήρωσε τελικά μόλις το 1/8 των πολεμικών χρεών της, και των αρχικών επανορθώσεων που της είχαν επιβληθεί.

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, οι συμμαχικές δυνάμεις αποφάσισαν να επιβάλλουν πολύ μικρές αποζημιώσεις στη Γερμανία, που θα αποπληρώνονταν κυρίως με μηχανολογικό εξοπλισμό, υποχρεωτική εργασία των Γερμανών κ.ά. Ωστόσο, το 1953, στο πλαίσιο της συμφωνίας του Λονδίνου και πάλι οι σύμμαχοι διέγραψαν το μισό περίπου προπολεμικό χρέος της Γερμανίας και ανέστειλαν την πληρωμή του μεταπολεμικού, ενώ η χώρα αυτή επωφελήθηκε σημαντικά από το σχέδιο Μάρσαλ.

Εξήντα έξι χρόνια μετά το τέλος Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου, και ενώ οι Γερμανοί αρνούνται να αποπληρώσουν το κατοχικό δάνειο, καθώς και τις άλλες απαιτήσεις της Ελλάδας, απέρριψαν μαζί με τους Γάλλους, το 2010 την πρόταση του ΔΝΤ για άμεση αναδιάρθρωση του χρέους της χώρας μας, απέναντι σε ιδιώτες ομολογιούχους που υπόκεινταν στο ελληνικό δίκαιο, προκειμένου αντιμετωπιστεί η κρίση χρέους που είχε ξεσπάσει στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, επειδή η Γερμανία έχει αρχίσει να εφαρμόζει μια πολιτική λιτότητας και μεταρρυθμίσεων από το 1999, τα 2/3 των αποταμιεύσεων στις γερμανικές τράπεζες επενδύθηκαν κυρίως στις νότιες χώρες - μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ώστε οι τράπεζες να εξασφαλίσουν υψηλότερες αποδόσεις (π.χ. αγοράζοντας κρατικά ομόλογα και χρηματοδοτώντας επενδύσεις σε ακίνητα στις χώρες αυτές). Έτσι, δημιουργήθηκαν «φούσκες» με επισφαλή δάνεια, δημοσιονομικά ελλείμματα, αυξημένο δημόσιο χρέος (λόγω των χαμηλών επιτοκίων μετά την καθιέρωση του ευρώ), έτοιμες να σπάσουν με το πρώτο αποσταθεροποιητικό γεγονός (π.χ. κυβερνητική αστοχία, πτώχευση τραπεζών, ελλείμματα στο ισοζύγιο πληρωμών κ.ά.).

Το πρώτο αποσταθεροποιητικό γεγονός εκδηλώθηκε το 2009 στην Ελλάδα, όταν οι αγορές πληροφορήθηκαν για την υπέρβαση του ετήσιου δημοσιονομικού ελλείμματος της Ελλάδας (15% του ΑΕΠ) και αύξησαν σταδιακά τα επιτόκια δανεισμού της χώρας μας. Η γερμανική κυβέρνηση κράτησε αρνητική και τιμωρητική στάση όσον αφορά την έγκαιρη αντιμετώπιση της κρίσης χρέους της Ελλάδας, κατηγορώντας τη χώρα μας για τις ανεύθυνες πολιτικές που εφάρμοσε τα προηγούμενα χρόνια. Έτσι η Ελλάδα, αλλά και άλλες νότιες χώρες της Ευρωζώνης, θα έπρεπε να τιμωρηθούν για

την ανευθυνότητα τους. Επιπλέον, επιδίωξη της Γερμανίας ήταν η αποφυγή της διάσωσης των χωρών αυτών με χρήματα των Γερμανών φορολογουμένων και η αποτροπή ενός μελλοντικού δημοσιονομικού εκτροχιασμού των χωρών αυτών.

Η καθυστέρηση της επίλυσης της ελληνικής κρίσης χρέους και η άρνηση των Γερμανών - Γάλλων να αποδεχτούν την αναδιάρθρωση του χρέους της Ελλάδας, ώστε να μην ζημιωθούν οι τράπεζες τους που είχαν αγοράσει ελληνικά ομόλογα (95 δισεκατομμύρια οι γαλλικές και 35 δισεκατομμύρια οι γερμανικές), παρά τις πιέσεις του ΔΝΤ, προκάλεσαν μεγάλη αβεβαιότητα στις αγορές, με κίνδυνο να επιμολυνθούν και άλλες χώρες. Από την πλευρά της, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα αρνήθηκε να αγοράσει ελληνικά ομόλογα από τη δευτερογενή αγορά, για να μειωθεί η πίεση των χρηματοπιστωτικών αγορών απέναντι στα ελληνικά ομόλογα.

Μόλις το Φεβρουάριο του 2010 η Ευρωζώνη αποφάσισε τη σύσταση ενός διακρατικού μηχανισμού χρηματοδοτικής στήριξης προκειμένου να συνδράμει χώρες-μέλη που αντιμετώπιζαν προβλήματα αναχρηματοδότησης του χρέους τους. Ταυτόχρονα, η Ευρωζώνη, κάτω από την πίεση της Γερμανίας, έπρεπε να συγχρηματοδοτήσει τα σχετικά προγράμματα με τη συμμετοχή του ΔΝΤ. Αλλά το τελευταίο είχε σοβαρές επιφυλάξεις να εμπλακεί σε ένα πρόγραμμα - ελληνικό - χωρίς να έχει προηγηθεί μια αναδιάρθρωση του χρέους. Εκπρόσωποι του ΔΝΤ συναντήθηκαν με τους ομολόγους τους των Υπουργείων Οικονομικών της Γερμανίας και Γαλλίας για το λόγο αυτό, αλλά η Γερμανία και η Γαλλία απέρριψαν την πρόταση του ΔΝΤ για άμεση αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους.

Ειδικό στη διαχείριση χρέους είχαν εκτιμήσει ότι μια απομείωση του ελληνικού χρέους κατά 40% τον Μάιο του 2010, το χρέος αυτό θα περιοζόταν στο 70% ως ποσοστό του ΑΕΠ (έναντι 129% περίπου), όσο και ο μέσος όρος χρέους στην Ευρωζώνη. Με τον τρόπο αυτό, η δημοσιονομική προσαρμογή θα ήταν ηπιότερη και δεν θα προκαλούσε μεγάλη ύφεση στην οικονομία. Επίσης, οι εμπειρογνώμονες του ΔΝΤ πίστευαν ότι οι ανησυχίες των αγορών, που γνώριζαν ότι το ελληνικό χρέος δεν ήταν βιώσιμο, θα καθησυχάζονταν με την έγκαιρη αναδιάρθρωσή του, ενώ θα εξουδετερωνόταν ταυτόχρονα ο κίνδυνος της επιμόλυνσης και άλλων χωρών της Ευρωζώνης.

Έτσι, το ΔΝΤ αναγκάστηκε να συμμετέχει σε ένα αυστηρό πρόγραμμα χρηματοδότησης και δημοσιονομικής προσαρμογής της Ελλάδας, χωρίς να έχει προηγηθεί άμεση αναδιάρθρωση του χρέους, προκειμένου να αποφευχθεί μια γενικότερη παγκόσμια δημοσιονομική κρίση. Τα αποτελέσματα της εφαρμογής του προγράμματος αυτού ήταν τα εξής:

- 1) Η συρρίκνωση του ελληνικού ΑΕΠ κατά 25%.
- 2) Η αύξηση της ανεργίας το 2013 στο ποσοστό 27% (έναντι 9,6% το 2009).
- 3) Η μείωση της αγοραστικής δύναμης κατά 30%.
- 4) Η μείωση των συντάξεων κατά 12-30%.
- 5) Η αύξηση του ποσοστού του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας στο 35,7% (έναντι 27% το 2009).
- 6) Η αύξηση του ποσοστού των ατόμων που δεν έχουν πρόσβαση σε ιατρικές εξετάσεις ή σε περίθαλψη στο 8% (έναντι 5,4% το 2008).
- 7) Η μείωση των γεννήσεων.

- 8) Η αύξηση του ποσοστού των ατόμων που δεν μπορούν να ικανοποιήσουν τις διατροφικές ανάγκες τους σε 17,9% (έναντι 8,9% το 2010) και
- 9) Η αύξηση των αυτοκτονιών από 2,8% στο 3,1% ανά 100.000 άτομα αντίστοιχα.

Ταυτόχρονα, το ελληνικό δημόσιο αναγκάστηκε να ιδιωτικοποιήσει τα περισσότερα περιουσιακά στοιχεία που διέθετε, για να αποπληρώσει μέρος των δανείων που σύναψε με τους εταίρους του (διμερή κρατικά δάνεια και δάνεια έναντι του ΕΜΣ), ενώ η υπόλοιπη δημόσια περιουσία υποθηκεύτηκε για 99 χρόνια, ώστε η Ελλάδα να μην μπορεί να αθετήσει τις υποχρεώσεις της ή να προσπαθήσει να συμψηφίσει το χρέος της με απαιτήσεις της από άλλες χώρες (π.χ. Γερμανία).

Με καθυστέρηση δυο ετών, και κάτω από την ασφυκτική πίεση του ΔΝΤ, οι Ευρωπαίοι ενέκριναν εντέλει την αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους, αφού πρώτα όμως οι τράπεζές τους είχαν ρευστοποιήσει ένα μεγάλο μέρος των ελληνικών ομολόγων που κατείχαν, ώστε να περιορίσουν τις ζημιές τους. Η απομείωση του ελληνικού χρέους κατά 73% της αγοραστικής αξίας των ελληνικών ομολόγων πραγματοποιήθηκε το Μάρτιο του 2012, αλλά το χρέος της χώρας μετατράπηκε από χρέος προς ιδιώτες σε χρέος προς κράτη-μέλη της Ευρωζώνης και του ΕΜΣ. Επίσης, το χρέος αυτό αποφασίστηκε να υπαχθεί στο αγγλικό δίκαιο, ώστε τυχόν μελλοντικές διαφορές να επιλύονται όχι στα ελληνικά δικαστήρια, αλλά στα αγγλικά.

Χρειάστηκαν 13 χρόνια για να ξεφύγει η ελληνική οικονομία από την παρακμή της. Ο ρυθμός μεγέθυνσης του ελληνικού ΑΕΠ είναι από το 2019 μεγαλύτερος από το μέσο όρο της Ευρωζώνης. Ωστόσο, το ΑΕΠ το 2022 παραμένει σε χαμηλότερο επίπεδο από εκείνο του 2009. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ελλάδας είναι το δεύτερο χαμηλότερο στον κατάλογο των 18 χωρών της Ευρωζώνης

Το δημοσιονομικό έλλειμμα περιορίστηκε στο 2% του ΑΕΠ το 2022, αλλά το δημόσιο χρέος, παρά την πτωτική του τάση, εξακολουθεί να είναι εξαιρετικά υψηλό (402 δισεκατομμύρια ευρώ ή 178% του ΑΕΠ).

Η παραγωγικότητα της εργασίας αυξήθηκε μετά το 2021, αλλά οι κατά κεφαλήν αμοιβές της εργασίας μειώθηκαν από το 2010 έναντι των αντίστοιχων στην Ευρωζώνη. Η αποταμίευση στην Ελλάδα εξακολουθεί να βρίσκεται σε χαμηλότερο επίπεδο σε σχέση με το μέσο όρο στην Ευρωζώνη (11,2% του ΑΕΠ έναντι 25% αντίστοιχα), και το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών είναι αρνητικό, λόγω της χαμηλής ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων. Τέλος, η Ελλάδα έχει ένα σοβαρό δημογραφικό πρόβλημα, καθώς ο πληθυσμός της μειώνεται διαχρονικά από το 2009, με αποτέλεσμα να προκαλεί γήρανση του πληθυσμού και ελλείψεις σε εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, παρά το υψηλό ποσοστό των ανέργων.

Συμπερασματικά, τόσο η συμπεριφορά της Γερμανίας απέναντι στο ζήτημα των πολεμικών αποζημιώσεων και του κατοχικού δανείου, όσο και στην αντιμετώπιση της κρίσης χρέους της Ελλάδας το 2010, απέδειξε ότι η χώρα αυτή, ενώ κατάφερε να απομειώσει ή και να αυτοπαραγράψει το πολεμικό χρέος της, αρνήθηκε πεισματικά στη χώρα μας να ασκήσει το αναφαίρετο δικαίωμα της, να αναδιρθώσει έγκαιρα το χρέος της προς ιδιώτες ομολογιούχους, όπως προβλέπει άλλωστε το ελληνικό δίκαιο.

Επιπλέον, η πολιτική δημοσιονομικής πειθαρχίας, που επέβαλλαν στην Ελλάδα οι σκληροπυρηνικές χώρες της Ευρωζώνης, οδήγησε την ελληνική οικονομία στην καταστροφή. Χρειάστηκαν 13 και πλέον χρόνια για να προσεγγίσει η χώρα μας, το επίπεδο του ΑΕΠ του 2009, ενώ θα χρειαστούν άλλα 40 χρόνια για να αποπληρώσει η Ελλάδα τα δάνεια προς τους εταίρους της.